

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “บททบทวนเรื่องการเมืองภาคพลเมือง” (The Chapter of Literature review of Civil Politics.) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. เพื่อทบทวนชุดความรู้เรื่องการเมืองภาคพลเมือง 2. เพื่อทบทวนเรื่องรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง 3. เพื่อทบทวนการเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย และ 4. เพื่อทบทวนพัฒนาการของการเมืองภาคพลเมือง

สรุปและอภิปรายผล มีดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการทบทวนชุดความรู้เรื่องการเมืองภาคพลเมือง

สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการทบทวนชุดความรู้เรื่อง “การเมืองภาคพลเมือง” พบว่า นักวิจัยหรือนักวิชาการส่วนใหญ่ยังอ้างอิงผลงานของ Mathews David (1999) Politics for people. finding a responsible public voice หรือเดวิด แมทธิว (Mathews: 1999) ซึ่งเป็นเจ้าของแนวความคิดการเมืองภาคพลเมือง ซึ่งผลงานใหม่ล่าสุดเป็นงานของชัชวาล ทองดีเลิศ (2565) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “วิชาการกับการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ใน เดินเข้าพรมแดนบนเส้นทางวิชาการและงานเคลื่อนไหว ในวาระ 60 ปี ประภาส ปันตบแต่ง.” และบทความวิชาการเรื่อง “จากรทท-ถึงยอดหญ้า : กรอบการศึกษาการเมืองของคนข้างล่างแบบ “ประภาส” กับทิศทางแนวการวิเคราะห์รัฐศาสตร์ไทยในอนาคต ใน เดินเข้าพรมแดนบนเส้นทางวิชาการและงานเคลื่อนไหว ในวาระ 60 ปี ประภาส ปันตบแต่ง” ของวีระ หวังสัจจะโชค (2565) พบในดัชนีพันธะของสุภธรรมมงคลสวัสดิ์ (2561) ทำดัชนีพันธะเรื่อง “การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง และยังพบในวิทยานิพนธ์ของ สมนึก ปัญญาสิงห์ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษา ตำบลนาชุมแสง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น” และงานค้นคว้าอิสระของสุกัญญา คุณยศยิ่ง (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทการเมืองภาคพลเมืองของภาคีขับเคลื่อนเชียงใหม่จัดการตนเอง” และอนุรักษ์ เก่งเรียน (2558) ทำดัชนีพันธะเรื่อง “การก่อตัวของธรรมาธิปไตยกับการเมืองภาคพลเมืองในสังคมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2547-2557” สมนึก ปัญญาสิงห์ (2558) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลนาชุมแสง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น สุกัญญา คุณยศยิ่ง (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทการเมืองภาคพลเมืองของภาคีขับเคลื่อนเชียงใหม่จัดการตนเอง นอกนั้นจะเป็นผลงานวิจัยและงานวิชาการที่อยู่หลังปี พ.ศ.2559 เหตุผลที่กล่าวถึง พ.ศ.2559 เพราะว่างานดัชนีพันธะของผู้วิจัยเองได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเมืองภาคพลเมืองว่าด้วยเรื่องที่ดินทำกิน” เผยแพร่ในปี 2559 (วุฒิพงศ์ บัวซ้อย. 2559)

ทั้งนี้ เนื้อหา “ชุดความรู้เรื่องการเมืองภาคพลเมือง” ยังเหมือนเดิมทั้งหมดแต่ “รูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง” และ “การเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย” จะเปลี่ยนไป ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 เนื้อหาสำหรับ “การเมืองภาคพลเมือง” ยังคงเหมือนเดิม ซึ่งการเมืองภาคพลเมือง มีเนื้อหาสรุปคร่าวๆ ได้ดังนี้

ความหมายของการเมืองภาคพลเมือง

“การเมืองภาคพลเมือง” (civil politics) มีความหมายคือ การที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในการปกครองระบอบประชาธิปไตยใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองด้วยตนเองไม่ใช้อำนาจอธิปไตยผ่านผู้แทนฯ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การเรียกร้องสิทธิ การปกป้องสิทธิหรือการพิทักษ์สิทธิของตนเอง ของครอบครัว ของชุมชนหรือสังคมที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการเมืองภาคพลเมืองจะปรากฏขึ้นในพื้นที่ที่ผู้แทนฯ ได้ละเลยหรือเข้าไม่ถึงปัญหาของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ หรือแม้เข้าถึงก็แก้ไขปัญหาที่ประชาชนประสบไม่สำเร็จ และละทิ้งปัญหาไว้กับประชาชนดังเดิม ซึ่งประชาชนจะลุกขึ้นจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเองต่อปัญหาต่างๆ ที่พวกเขาเป็นเจ้าของหรือเรียกว่า “การเมืองนอกสภาฯ” ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีของตนเอง ของครอบครัว ของชุมชน ของสังคม และประเทศชาติ

สาเหตุของการก่อเกิดการเมืองภาคพลเมือง ดังนี้

1. การเข้าไม่ถึง (inaccessibility)
2. ความจำเป็นทางการเมือง (political necessity)
3. ความไม่พอเพียง (inadequacy) ของการเมืองแบบผู้แทนราษฎร คือ
 - 3.1 ระบอบรัฐสภาไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนพอที่จะรับผิดชอบแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ประเทศชาติเผชิญได้ และระบอบรัฐสภาอาจจะเป็นปัญหาเสียเอง
 - 3.2 ระบบประชาธิปไตยทุกประเทศ การเมืองภาคตัวแทนไม่สามารถตอบสนองชาวบ้านได้ จะตอบสนองเฉพาะบางกลุ่ม
 - 3.3 การเมืองในระบบผู้แทนไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาประชาชนในระดับรากหญ้า แต่เป็นการเมืองที่มุ่งจัดสรรระบบอำนาจภายในของชนชั้นนำ ไม่ใช่การเมืองเพื่อประชาชน
4. การเมืองแบบผู้แทนฯ เน้นการให้ได้ทางออกเร็วๆ มากกว่าการศึกษาหาที่มาของปัญหาให้ชัดเจนก่อนการแก้ไข
5. การเมืองแบบผู้แทนเน้นความจำเป็นที่จะมีผู้นำซึ่งจะช่วยให้เกิด “ทางออก” เมื่อประสบปัญหา
6. การเมืองแบบผู้แทนเน้นการใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างฉลาด และเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับผู้ที่ไม่มีความ
7. การเมืองแบบผู้แทนใช้ภาษาสนับสนุนตนเอง และมุ่งเอาชนะกัน
8. การเมืองแบบผู้แทนสร้างให้เกิดเหตุการณ์สาธารณะ ในขณะที่การเมืองภาคพลเมืองสร้างพื้นที่สาธารณะ

ลักษณะของการเมืองภาคพลเมือง มีดังนี้

1. การเมืองภาคพลเมืองเริ่มต้นเมื่อประชาชนแสดงความรับผิดชอบต่อชะตากรรมของพวกเขา เมื่อพวกเขา “เป็นเจ้าของ” ปัญหาต่างๆ ของเขาเอง
2. มุ่งเน้นที่จะสร้างความชัดเจนในความหมาย และถ้าจำเป็นก็หันมาทบทวนความหมายของปัญหาอีกก่อนที่จะขับเคลื่อนไปสู่ทางออกของปัญหา
3. มุ่งเน้นความสำคัญของพลเมืองที่จะเรียกร้องความรับผิดชอบของพวกเขาเอง และก็นำไปสู่ทางออกด้วยพวกเขาเอง
4. มุ่งเน้นการสร้างรูปแบบใหม่ของอำนาจ ในระดับชุมชนต่างๆ
5. การเมืองภาคพลเมืองใช้พลังใจของสาธารณชนเป็นทุนทางการเมืองพื้นฐาน
6. การเมืองภาคพลเมืองจะประเมินถึงความสามารถของพวกเขา
7. การเมืองภาคพลเมืองใช้ภาษาของการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมและสร้างความสัมพันธ์
8. การเมืองภาคพลเมืองจะเกี่ยวกับการใช้ความแตกต่างและทำให้กลุ่มเห็นต่างมาทำงานร่วมกัน
9. การเมืองภาคพลเมืองมองสาธารณชนเพื่อหาทิศทาง
10. การเมืองภาคพลเมืองสอนทักษะของการปฏิบัติงานสาธารณะให้เกิดประสิทธิผล
11. การเมืองภาคพลเมืองจะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติแบบเอื้ออาทรหรือแบบร่วมไม้ร่วมมือกัน
12. การเมืองภาคพลเมืองสร้างพื้นที่สาธารณะ
13. การเมืองภาคพลเมืองมี NGOs เข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือ

องค์ประกอบของการเมืองภาคพลเมือง มีหลักการสำคัญ คือ

1. หลักแห่งความรับผิดชอบ (On Responsibility)
2. หลักแห่งศักยภาพ (On Capacity)
3. หลักแห่งอำนาจ (On Power)
4. หลักแห่งความสัมพันธ์ (On Relationships)
5. หลักแห่งเจตจำนงและความสนใจทางการเมือง (On Political will and interests)
6. หลักแห่งการลงมือปฏิบัติ (On Action)

1.2 สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการทบทวนเรื่องรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง

สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับการทบทวนเรื่องรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง พบว่า รูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมืองยังคงมีรูปแบบการเคลื่อนไหวตามที่วุฒิสภา บัซซีย์ (2559, 2561) ได้ทำการศึกษาไว้

แต่มีประจักษ์การณรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง ที่พิเศษเกิดขึ้นในช่วง 2-3 ปีมานี้ คือ การต่อสู้ผ่านการใช้กระบวนการสื่อสารสาธารณะ (Social Media) มากขึ้น “ซึ่งจะทำให้ลดขั้นตอนการต่อสู้ลง” (ประยงค์ ดอกกล้วย, สัมภาษณ์เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2565) นอกจากนี้ปัญหา

ของรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมืองในช่วง 7-8 ปีมานี้ (ช่วงรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา) รัฐบาลใช้กฎหมายมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาของประชาชน ไม่ใช้การเมืองในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นนักการเมือง (NGOs) ในรัฐสภาทำอะไรไม่ได้เลย

ทั้งนี้ รูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมืองตามที่วุฒิสภา บัวชัย (2559, 2561) ได้ทำการศึกษาไว้ คือ

รูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง สรุปได้ว่า ประเด็นต่างๆ ภายใต้ชุดความรู้เกี่ยวกับ “การเคลื่อนไหวในรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองในปัจจุบัน” นี้มักเป็นที่นิยมของนักวิจัยเชิงคุณภาพที่จะนำหัวข้อต่าง ๆ ภายใต้ชุดความรู้เรื่องนี้ไปเป็นกรอบแนวความคิดของการวิจัย เป็นกรอบแนวความคิดเพื่อเป็นฐานของการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านหรือการเคลื่อนไหวต่อสู้ของชาวบ้านหรือของชุมชนกับอำนาจรัฐหรือกับเอกชน ทั้งนี้ในการวิจัยหรือศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) หรือศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านหรือของชุมชน จะมีชุดของทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นักรัฐศาสตร์นิยมนำมาเป็นองค์ประกอบของแนวความคิดหรือทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานของการศึกษาวิจัยด้วย ซึ่งจะได้กล่าวถึงทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้แล้วในบทที่ 2

ทั้งนี้ “การเคลื่อนไหวในรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองในปัจจุบัน” ผู้เขียนได้สังเคราะห์ขึ้นมาจากผลงานทางวิชาการของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548 : 174; 2552, 2553 : 169) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549 : 17) เดวิด แมทธิวส์ (2552) ประภาส ปันตบแต่ง (2552 : 152-173) และ วุฒิสภา บัวชัย (2559) มีดังนี้ คือ การร้องทุกข์ (petition) หรือการร้องเรียน (complaints) หรือการเรียกร้อง (request) เกิดจากความทุกข์ยากเดือดร้อนของชาวบ้านจากปัญหาที่พวกเขาประสบ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (check and balance) การประท้วง (protest) การร่วมมือแก้ไขวิกฤต (critical cooperation) อารยะขัดขืน (civil disobedience) การสานเสวนา (deliberation) และความสามารถในการเจรจาต่อรอง (capacity of negotiations)

1.3 สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับทบทวนการเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย

การทบทวนการเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย สรุปได้ว่า การแก้ไขปัญหาของประชาชนในแต่ละพื้นที่ปัญหานั้นต้องแก้ไขในเชิงนโยบายตามที่วุฒิสภา บัวชัย (2559) และวุฒิสภา บัวชัย (2561) ค้นพบจึงจะเป็นการแก้ไขที่เสร็จสมบูรณ์ ไม่เช่นนั้นปัญหาจะลุกลามขึ้นมาใหม่หากไม่แก้ไขในรูปของนโยบาย

ถึงแม้ว่าในช่วง 7-8 ปีมานี้ (ช่วงรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา) การเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบายจะทำงานได้ยากขึ้น กล่าวคือ นักการเมือง (NGOs) ในรัฐสภาทำอะไรไม่ได้เลย เนื่องจากรัฐบาลหันไปใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาของประชาชนในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก ไม่ได้ใช้ระบบกลไกทางการเมืองในการแก้ไขปัญหาผ่านรัฐสภา (ประยงค์ ดอกคำไย, สัมภาษณ์เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2565, อรุณ ผลภิญโญ สัมภาษณ์เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2565)

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทบทวนการเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบายพบว่า การแก้ไขปัญหาของประชาชนในแต่ละพื้นที่ปัญหานั้นต้องแก้ไขในเชิงนโยบายตามที่วุฒิสภาคณะ (2559) และวุฒิสภาคณะ (2561) ค้นพบจึงจะเป็นการแก้ไขที่เสร็จสมบูรณ์ ไม่เช่นนั้นปัญหาจะลุกลามขึ้นมาใหม่หากไม่แก้ไขในรูปของนโยบาย ซึ่งเนื้อหาการเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย จะมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political Process Theory) และทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Framing Theory) ซึ่งทั้ง 3 ทฤษฎีเกิดขึ้นเมื่อประชาชนประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นได้ผลกระทบจากการเปลี่ยนทางการเมือง การเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนทางด้านสังคม และไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหา แต่ละทฤษฎีมีรายละเอียด ดังนี้

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) มีหลักการสำคัญ (เอกพล เลียง ดึง, 2550 : 18) ดังนี้

1. มุ่งเน้นการศึกษาการรวบรวมทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินหรือแรงงาน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญ ในการทำความเข้าใจกิจกรรมของขบวนการทางสังคม
2. มุ่งเน้นการศึกษารูปแบบขององค์กรของขบวนการทางสังคม (social movement organization) เนื่องจากการรวบรวมทรัพยากรต่างๆ จำเป็นต้องมีองค์กรไม่ว่าจะมีรูปแบบที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ตาม
3. มุ่งเน้นการสร้างสำนึกหรือการรับรู้ (recognition) ให้กับปัจเจกชนและองค์กรต่างๆ ที่อยู่นอกองค์กรของขบวนการทางสังคม ซึ่งการสร้างสำนึกหรือการรับรู้ดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่ช่วยในการตรวจสอบความสำเร็จของขบวนการทางสังคมด้วย
4. มุ่งเน้นการศึกษากระแสการหลั่งไหลของทรัพยากรที่เข้าและออกไปจากขบวนการทางสังคม ต่างๆ ซึ่งประยุกต์มาจากตัวแบบของอุปทานและอุปสงค์ โดยอาจดูจากการเรียกร้องต่างๆ ของขบวนการทาง สังคมและผลที่ขบวนการได้รับหลังจากที่เรียกร้องไป
5. มุ่งเน้นการอธิบายผลได้ผลเสียที่ปัจเจกชนและองค์กรต่างๆ ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมของ ขบวนการทางสังคม ซึ่งผลได้และผลเสียที่เกิดขึ้นดังกล่าว นั้น เป็นผลมาจากอิทธิพลของโครงสร้างทางสังคม และกิจกรรมต่างๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐ

นอกจากนี้ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ (McCarthy and Zald, 1977 ; ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552 : 67- 88 ; วุฒิสภาคณะ (2559) : 28-33) คือ

1. **องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม** (social movement organization) องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีการระดมทรัพยากร
2. **กระบวนการระดมทรัพยากร** (mobilize process) ซึ่งทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญกับการระดมทรัพยากรคนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะระดมประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มากที่สุด
3. **ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว** (strategy movement) สามารถจำแนกออกเป็น 3 ส่วน (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552 : 157-167) ดังนี้

ส่วนที่ 1 คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ
ระดับที่ 1 คือ การปฏิบัติการแบบทำลายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญ กล้าได้ กล้าเสียของผู้กระทำกร มีดังนี้

- 1) การบอยคอต (boycott) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับ
- 2) การนั่งประท้วง (sit-ins)

ระดับที่ 2 คือ การปฏิบัติการหรือกิจกรรมที่มีลักษณะผิดหรือละเมิดกฎหมาย แต่ ปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีไร้ความรุนแรง คือ

- 1) อารยะขัดขืน
- 2) การเข้าครอบครองทรัพย์สินและทรัพยากร
- 3) การปิดล้อมเพื่อขัดขวาง

ส่วนที่ 2 คือ ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง

ส่วนที่ 3 คือ ยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ

ทั้งนี้ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ใช้ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ

ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (political process theory) มีหลักการสำคัญ คือ

1. ระดับความพร้อมขององค์กรหรือระดับความเข้มแข็งขององค์กร กล่าวคือ เป็นระดับความพร้อมขององค์กรหรือระดับความเข้มแข็งขององค์กรที่ประชาชนผู้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนเหล่านั้นดำรงอยู่ มีองค์ประกอบ สำคัญดังนี้

- 1.1 ผู้นำหรือแกนนำในองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม มีความเป็นเอกภาพ
- 1.2 สมาชิก มีความเป็นเอกภาพ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
- 1.3 โครงสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้สมาชิกมีความเป็นเอกภาพ
- 1.4 ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ ทฤษฎีนี้ใช้ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบการเมือง

ปกติ

2. ระดับความพร้อมทางด้านจิตสำนึกของการต่อสู้

3. โครงสร้างทางการเมือง โครงสร้างโอกาสทางการเมืองในเชิงปฏิบัติการในลักษณะ

กว้างๆ ไว้ 4 ประการ คือ

- 1.ระดับการเปิดหรือปิดของระบบการเมือง
- 2.เสถียรภาพหรือความไร้เสถียรภาพของระบบ/ระเบียบทางการเมือง
- 3.การมีหรือไม่มีพันธมิตรและกลุ่มสนับสนุน
4. การแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำหรือความอดกลั้นผ่อนปรนหรือไม่ของชนชั้นนำต่อการ

เคลื่อนไหวประท้วง

ทฤษฎีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรม (cultural framing theory) มุ่งอธิบายถึง การสร้างภาษาใหม่ การสร้าง ความหมายใหม่ๆ การสร้างวิธีการใหม่ การสร้างรูปแบบการกระทำให้เกิดแนวคิดใหม่ เกิดการปฏิบัติใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่ประชาชนประสบ David A. Snow & Robert

D. Benford (1988 : 197-218 อ้างในเอกพล เสียงดัง, 2550 : 27) ได้กล่าวถึง สิ่งที่น่าเคลื่อนไหวต้อง
 ทำในการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมหลักๆ มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. การสร้างกรอบในการแก้ไข้ปัญหา (diagnostic framing)
2. การสร้างกรอบในการคาดเดาทางออกของปัญหา (prognostic framing)
3. การสร้างกรอบในการจูงใจ (motivational framing)

นอกจากนี้ การเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย ผู้วิจัยมุ่งจะอธิบายถึงการเมือง
 ภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบายที่จะนำมาซึ่ง รูปแบบหรือแนวทางการแก้ไข้ปัญหาของประชาชน
 โดยมุ่งที่ประชาชนเป็นผู้ออกแบบหรือกำหนดแนวทางในการแก้ไข้ปัญหาร่วมกับภาครัฐแบบ
 ผสมผสาน (hybrid theories) (Fischer, Miller and Sidney, 2007 : 89-97) เป็นการกำหนด
 นโยบายหรือแนวทางการแก้ไข้ปัญหานี้โดยประชาชน (public policy formation from the
 bottom) เป็นผู้กำหนดหลักของการได้มาซึ่งนโยบายหรือแนวทางการแก้ไข้ปัญหาผสมผสานกับ
 ภาครัฐหรือคู่กรณีข้อพิพาท และบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลาง โดยไม่กำหนดนโยบายเพื่อการแก้ไข้
 ปัญหาโดยรัฐ (top-down) หรือประชาชน (bottom-up) เพียงอย่างเดียวแต่ร่วมกันคิด ร่วมกันยก
 ร่างนโยบาย ร่างระเบียบ ร่างข้อตกลงขึ้นมา เพื่อแก้ไข้ปัญหาร่วมกัน ระหว่างประชาชนผู้มีส่วนได้
 ส่วนเสีย ภาครัฐ และบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลาง เพื่อความเป็นธรรมกับประชาชนเกี่ยวกับปัญหา
 ในพื้นที่นั้นๆ

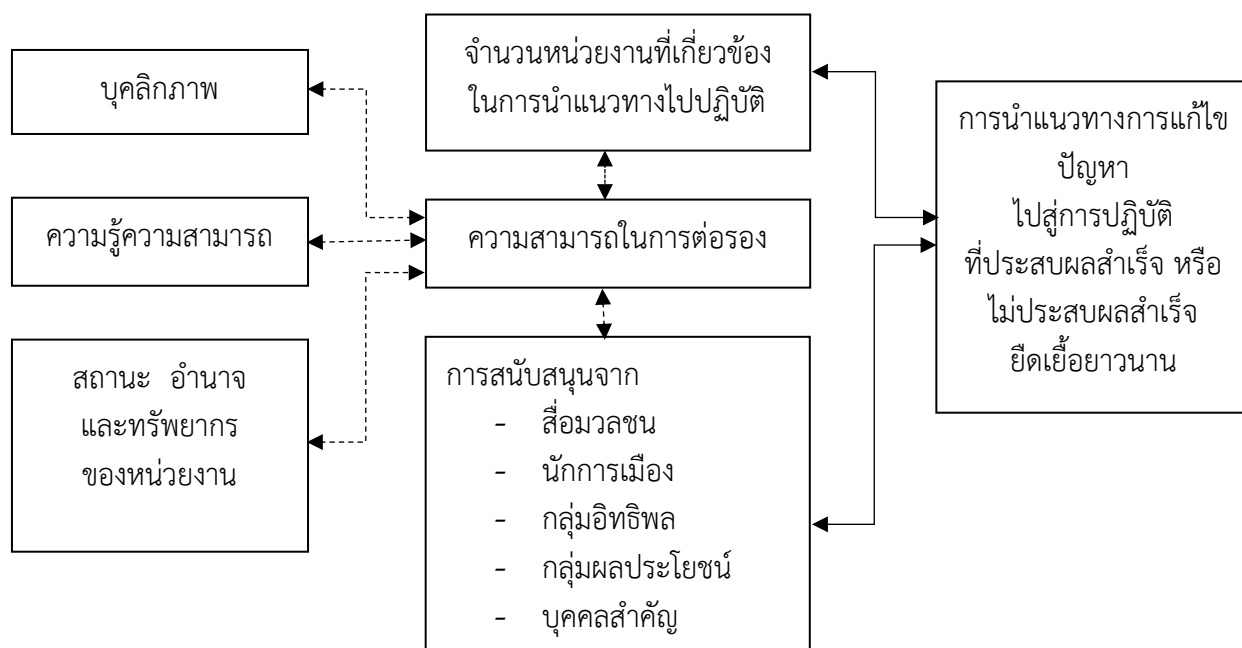
ทั้งนี้ กระบวนการนโยบายในลักษณะผสมผสาน (hybrid theories) คือ ตัวแบบของ
 กระบวนการนโยบาย ในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ผสมระหว่าง top-down theories กับ
 bottom-up theories โดยผู้วิจัยมองว่า hybrid theories เป็นตัวแบบของกระบวนการนโยบายที่
 เหมาะสมอย่างยิ่ง ในการนำมาประกอบการแก้ไข้ปัญหาของประชาชน กระบวนการนโยบายเพื่อ
 แก้ไข้ปัญหาในแต่ละพื้นที่ ซึ่งการเมืองภาคพลเมืองจะเป็นกลไกหลักของการกำหนดนโยบายและการ
 นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติร่วมกับภาครัฐที่เป็นคู่กรณีและบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นกลางร่วมกัน
 กำหนดนโยบายการแก้ไข้ปัญหาขึ้นมาและนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อการแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐ
 กับประชาชนในพื้นที่นั้นๆ หากประชาชนกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การแก้ไข้ปัญหาตามลำพังนั้น
 และภาครัฐไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบายในครั้งนี้ รวมถึงหากไม่มีบุคคลหรือหน่วยงานที่
 เป็นกลางเข้ามามีส่วนร่วมด้วย สิ่งที่ประชาชนกำหนดจะไม่เป็นประโยชน์อันใด เพราะประชาชนไม่มี
 อำนาจสั่งการเหมือนอำนาจรัฐ

ตัวแบบกระบวนการนโยบาย ในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (Hybrid
 Theories) ที่ผู้วิจัยใช้เป็นฐานความรู้ในการประกอบการวิจัยอีกแนวความคิดหนึ่ง คือ **ตัวแบบ
 พันธมิตรทางการเมือง** ของจุมพล หนีมพานิช (2554) ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ

1. บุคลิกภาพ
2. ความรู้ความสามารถ
3. สถานะ อำนาจและทรัพยากรของหน่วยงาน
4. ความสามารถในการต่อรอง
5. การสนับสนุนจากหน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่างๆ

6. จำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไปปฏิบัติ

7. การนำแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ดำเนินการไปสู่การปฏิบัติ

ภาพที่ 4.1 ตัวแบบพันธมิตรทางการเมือง

(ที่มา: ประยุกต์จาก Graham T. Allison. (1971). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, J.L. Pressman. (1978). Eugene Bardach. (1977). *The Implementation Game*. P. Sabatier and D. Mazmanian. (1980). *The Conditions of Effective Implementation; Policy Analysis*. อ้างอิงในจุฬพล หนิมพานิช (2554 : 374))

1.4 สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบทวนพัฒนาการของการเมืองการพลเมือง

การบทบทวนพัฒนาการของการเมืองการพลเมือง สรุปได้ว่า การเมืองการพลเมืองมีพัฒนาการเหมือนผลงานวิชาการของวุฒิสภา บัณฑิต (2561) ทั้งพัฒนาการของการเมืองการพลเมืองของต่างประเทศ และพัฒนาการของการเมืองการพลเมืองของไทย คือ

พัฒนาการของการเมืองการพลเมืองของต่างประเทศ

การเมืองการพลเมือง (civil politics) ได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ทั้ง 3 ครั้ง (ครั้งที่ 4 อยู่ในยุคปัจจุบัน) ซึ่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีอิทธิพลต่อการก่อเกิดการเมืองการพลเมืองตามมา โดยการปฏิวัติอุตสาหกรรมเริ่มต้นครั้งแรกในสหราชอาณาจักร (ประเทศอังกฤษ) จากนั้นจึงแพร่ขยายไปยังยุโรปตะวันตก อเมริกาเหนือ ญี่ปุ่นจนขยายไปทั่วทั้งโลกในเวลาต่อมา (การปฏิวัติอุตสาหกรรม, 2561) ทั้งนี้ ผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ตามมา (ผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรม, 2561) คือ

1. ประชากรทั่วโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และทางด้านการแพทย์เจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งความสมบูรณ์ของอาหาร ระบบ สาธารณสุขและการดูแลสุขภาพอนามัย การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการอพยพจากชนบทมาหางานทำในเมืองจนเกิดปัญหาความแออัดของประชากรในเขตเมือง

2. ผลของอพยพจากชนบทมาหางานทำในเมืองก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ มากมาย เช่น ชุมชนแออัด การแพร่กระจายของเชื้อโรค ปัญหาอาชญากรรม การใช้แรงงานเด็ก การเอารัดเอาเปรียบกัน

3. อิทธิพลของลัทธิสังคมนิยมทำให้เกิดลัทธิเสรีนิยม (liberalism) ซึ่งเป็นพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ของการเมืองภาคพลเมือง เริ่มเคลื่อนไหวในประเทศตะวันตกมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยนักสังคมศาสตร์ คือ ชาร์ลทิลลี่ (Charles Tilly, 2004 อ้างถึงใน สมปฤณ นิยมไทย, 2552 : 17-19) ที่ได้ศึกษาขบวนการการเมืองเกือบทั่วโลก และได้ตีกรอบความคิดเรื่องขบวนการทางสังคมให้แคบลงโดยให้เหตุผลว่าขบวนการทางสังคมมีสาระบางประการร่วมกับรูปแบบของความเห็นโต้แย้งทางการเมือง เช่น เรื่องรัฐประหาร การหาเสียงเลือกตั้ง การหยุดงานประท้วง การปฏิวัติ และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

ตัวอย่าง ปรากฏการณ์ของการเมืองภาคพลเมืองในต่างประเทศ เช่น

1. ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศโปแลนด์
2. ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา
3. ขบวนการสิทธิสตรีในบังกลาเทศและอินเดีย
4. ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อรื้อสิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิม (คนอินเดียน) ในลาตินอเมริกา
5. ขบวนการเรียกร้องสิทธิของสตรีอินเดียในประเทศแคนาดา

พัฒนาการของการเมืองภาคพลเมืองของไทย

สำหรับประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมือง ดังจะพบในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 87 (4) ระบุว่า ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบ ให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ และ (5) ระบุว่าส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551 : 63) โดยมีกฎหมายลูกตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้เกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมืองออกมา 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 (สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง, 2551) เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย

2. อภิปรายผล

ผู้วิจัยจะอภิปรายผลโดยภาพรวม ดังนี้

จากผลการวิจัยซึ่งพบว่า “ชุดความรู้เรื่องการเมืองภาคพลเมือง” ยังเหมือนเดิมทั้งหมด แต่ “รูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง” และ “การเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย” และ “พัฒนาการของการเมืองภาคพลเมืองของไทย” มีทั้งเหมือนเดิมและเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ รูปแบบการเคลื่อนไหว การเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย และพัฒนาการของการเมืองภาคพลเมืองของไทย ยังคงเหมือนเดิมตามที่วุฒิพงศ์ บัวชัย (2559, 2561) ได้ทำการศึกษาไว้ และมีการเปลี่ยนไปของรูปแบบการเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลงไปของการเมืองภาคพลเมืองในกระบวนการนโยบาย และเปลี่ยนแปลงไปของพัฒนาการของการเมืองภาคพลเมืองของไทย บางส่วน

กล่าวคือ มีปรากฏการณ์รูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมือง ที่พิเศษเกิดขึ้นในช่วง 2-3 ปีมานี้ โดยมีการเคลื่อนไหวต่อสู้ผ่านการใช้กระบวนการสื่อสารสาธารณะ (Social Media) มากขึ้น “ซึ่งจะทำให้ลดขั้นตอนการต่อสู้ลง” (ประยงค์ ดอกคำไย, สัมภาษณ์เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2565, อรุณฯ ผลิตรายการ สัมภาษณ์เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2565) นอกจากนี้ ปัญหาของรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมืองในช่วง 7-8 ปีมานี้ (ช่วงรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา) รัฐบาลใช้กฎหมายมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาของประชาชนในแต่ละพื้นที่ รัฐบาลไม่ใช้การเมืองในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นนักการเมือง (NGOs) ในรัฐสภาทำอะไรไม่ได้เลย

ข้อค้นพบดังกล่าว ได้ขัดแย้งกับแนวความคิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคพลเมืองเกี่ยวกับปัญหาในแต่ละพื้นที่ของเดวิด แมทธีวส์ (2552) เสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174, 2552, 2553, หน้า 169) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549, หน้า 17) ประภาส ปินตบแต่ง (2546, หน้า 42-46) และของวุฒิพงศ์ บัวชัย (2559) ที่ค้นพบว่า การเคลื่อนไหวต่อสู้ในการแก้ไขปัญหาภายใต้การเมืองภาคพลเมือง จะกระทำการร้องทุกข์ (petition) หรือการร้องเรียน (complaints) หรือการเรียกร้อง (request) เกิดจากความทุกข์ยากเดือดร้อนของชาวบ้านจากปัญหาที่พวกเขาประสบ การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย (check and balance) การประท้วง (protest) การร่วมมือแก้ไขวิกฤต (critical cooperation) อารยะขัดขืน (civil disobedience) การสานเสวนา (deliberation) และความสามารถในการเจรจาต่อรอง (capacity of negotiations) นั้น ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่นักวิชาการต่างๆ ข้างต้นได้ค้นพบและได้นำเสนอไว้

นอกจากนี้ ยังขัดแย้งกับทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ขัดแย้งกับทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political Process Theory) (วุฒิพงศ์ บัวชัย, 2559, 2561) ซึ่งทั้ง 2 ทฤษฎีจะใช้ไม่ได้เลยในการแก้ไขปัญหาของประชาชนกับรัฐบาลชุดปัจจุบัน และขัดแย้งกับการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสมผสาน (Hybrid Theories) ผ่านตัวแบบพันธมิตรทางการเมืองของจุมพล หนีมพานิช (2554)

เนื่องจาก รัฐบาลได้หันมาใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ในการแก้ไขปัญหา รัฐบาลไม่ได้ใช้กลไกทางการเมืองผ่านระบบรัฐสภาในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ จึงทำให้นักการเมือง (NGOs) ที่เป็นสมาชิกสภาราษฎร รวมทั้งที่เป็นกรรมาธิการต่างๆ ในรัฐสภาทำอะไรไม่ได้เลย โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาให้ประชาชนผ่านกระบวนการเชิงนโยบาย เพราะ

หลายปัญหาของประชาชนต้องแก้ไขปัญหผ่านกลไกทางการเมือง คือ ยกย่องพระราชบัญญัติเพื่อแก้ไขปัญหเฉพาะในแต่ละพื้นที่ จึงกระทำไม่ได้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัญหาของการเมืองใน “ระบบรัฐราชการ” ในยุคปัจจุบันซึ่งบริหารประเทศโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นั้น ชัดแย้งกับระบบประชาธิปไตย ซึ่งระบบกลไกต่างๆ ของประเทศที่ปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้น ทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ ต่างต้องมีอิสระต่อกัน จึงจะนำมาซึ่งการบริหารจัดการประเทศได้อย่างสมดุล และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและประเทศชาติ แต่ปัญหาของการเมืองไทยขณะนี้ คือ ฝ่ายบริหาร ได้ครอบงำฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารได้ใช้อำนาจทางการเมืองควบคุมกลไกทางการเมืองผ่านระบบราชการ ซึ่งเรียกว่า “ระบบรัฐราชการ” คือ รัฐบาลยึดอำนาจทางการเมืองมาจากนักการเมืองในรัฐสภา และใช้อำนาจการเมืองด้วยตนเอง โดยสั่งการผ่านระบบราชการซึ่งเป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารอยู่แล้ว

ดังนั้น “ระบบรัฐราชการ” นอกจากจะขัดแย้งกับระบบประชาธิปไตยแล้ว ยังถอยหลังไปก่อนยุคก่อนรัฐธรรมนูญ 2540 เสียอีก ซึ่งระบบราชการในยุคนั้นจะเป็นระบบการแก้ไขปัญหาประชาชนจากข้างบนลงไปยังข้างล่าง (Top-down) ซึ่งประชาธิปไตยในสังคมโลกในปัจจุบันนี้ ในการแก้ไขปัญหาของประชาชนจะเป็นไปในลักษณะผสมผสาน (hybrid theories) คือ ผสมระหว่าง top-down theories กับ bottom-up theories จึงจะเป็นการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น “การเมืองภาคพลเมือง” ในปัจจุบันนี้ (2566) จึงขบเซา และต้องรอเวลาของการเปลี่ยนรัฐบาลชุดใหม่ที่จะเกิดขึ้นภายหลังเดือนพฤษภาคม 2566 เพราะจะมีการเลือกตั้งทั่วไปเกิดขึ้นซึ่งประชาชนคนไทยต้องมาลุ้นกันต่อไป

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 การแก้ไขปัญหาของประชาชนในแต่ละพื้นที่ กรณีเกิดจากข้อขัดแย้งกับรัฐ และปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก ควรทำให้ปัญหานั้นเป็นข่าวในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้สังคมได้รับรู้ปัญหาร่วม และจะนำมาซึ่งการแก้ไขได้รวดเร็วขึ้น

3.1.2 ในช่วงการทำให้ปัญหาในพื้นที่เป็นข่าวในพื้นที่สาธารณะ ให้มีนักวิชาการเกี่ยวกับปัญหาที่ประชาชนประสบนั้น ร่วมเคลื่อนไหว นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี เพื่อการแก้ปัญหานั้นคู่ขนานไปด้วย จะเป็นการยืนยันว่าปัญหาของประชาชนในพื้นที่นั้นรัฐควรเร่งรีบเข้าไปแก้ไข

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับ “บทสังเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคพลเมืองไทย” ด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์ด้วยวิธีอุปนัย (induction Analysis) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis)